

Tivissa

«El Coll del Moro a la Serra d'Almos era una residència de cabdills fortificada»

Entrevista

Rafel Jornet. Doctor en Història, és l'arqueòleg del Departament de Cultura a les Terres de l'Ebre i de la mà de la UB ha dut a terme diverses campanyes d'excavació en aquest jaciment de la Ribera d'Ebre

ANTON MONNER
LA SERRA D'ALMOS

Rafel Jornet Niella és doctor en Història i ha estat professor associat al Departament d'Història i Arqueologia de la Universitat de Barcelona i d'Humanitats a la Universitat Pompeu Fabra. També és membre de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. La seva recerca es desenvolupa a la Universitat de Barcelona i està vinculada al GRACPE (Grup de Recerca sobre l'Arqueologia de la Complexitat i els Processos d'Evolució social) que estudia canvis socioculturals protohistòrics. Des de l'any 2022 és l'arqueòleg del Departament de Cultura a les Terres de l'Ebre.

Què és el Grup de Recerca Arqueològica de la Universitat de Barcelona?

El GRACPE recerca els processos de formació i desenvolupament de les societats complexes, en les situacions colonials. També en l'aspecte arquitectònic, textual i de cultura material. S'estructura en tres grups de treball, que estudien la formació de societats passades des del Pròxim Orient fins a la Mediterrània occidental, arribant a l'Atlàntic i a les illes del Pacífic, des del I mil·lenni aC fins a l'època moderna. La unitat de Protohistòria, Mediterrani Antic i Colonitzacions (PROMAC) fa recerca en arqueologia protohistòrica del GRACPE per analitzar la formació i desenvolupament de les societats complexes de la Mediterrània occidental durant el primer mil·lenni abans de la nostra era.

Què té de particular el poblat del Coll del Moro de la Serra d'Almos?

El jaciment no sembla ser un poblat habitat per diferents famílies, sinó una gran residència fortificada on hi viuria una estirp de cabdills amb el seus súbdits. El bon estat de conservació ens permet conèixer la funcionalitat de les habitacions de l'edifici fortificat per una muralla i una pos-

L'historiador i arqueòleg Rafel Jornet. FOTO: CEDIDA

sible torre. Es dividia en una part residencial -a la part alta del tossal- i de serveis -a la vessant-, separada per un passadís. L'habitació central de la residència era una gran sala presidida per una columna i una llar de foc central, que atribuïm a la sala de banquets i recepció. La resta d'habitacions de la planta baixa que hem pogut identificar són petites i les atribuïm a la cuina i rebost; a un espai de teixir amb la presència d'un teler vertical i un taller metal·lúrgic.

A quina època pertany?

L'excavació d'aquesta residència ha permès acotar el seu abandonament, de forma violenta, a l'últim quart del segle VI aC o inicis del segle V aC. Hi documentem uns potents nivells d'incendi a tots els àmbits que ha permès conservar sota la runa una gran quantitat de restes mòbles que ens han ajudat a la interpretació del conjunt. Tot i que el seu origen es remunta al segle VII aC, a la primera edat del ferro, on es basteix la muralla i alguns recintes molt malmesos d'un assentament anterior.

Parla com si es tractés més d'un reducte senyorial.

L'evidència arqueològica les Terres de l'Ebre indica que durant la major part del segon mil·lenni, i fins el segle VIII aC, la baixa densitat demogràfica va facilitar un comportament econòmic gairebé autàrquic dels grups familiars. La característica significativa d'aquest comportament va ser l'extensa explotació dels territoris mitjançant la recol·lecció, el pasturatge i l'agricultura d'artisa, sense necessitat d'habitar els territoris de forma sostinguda en el temps. Pensem que el creixement de població pels moviments migratoris regionals obligà a defensar els recursos més escassos i obligà a ubicar-se en turons fortificats. L'escassetat derivà la població a formes complexes d'organització política o social, de poder coercitiu i probablement hereditari ja que alguns jaciments presenten signes d'estatus i poder indicatiu de jerarquització social.

Quins són aquests signes de poder que hi ha al Coll del Moro de la Serra d'Almos?

Pels hàbitats, es documenta una clara jerarquia en la grandària dels assentaments. La disminució del nombre de sepultures suggereix que el ritual funerari estava limitat a un petit sector de la població. També el volum d'importacions es redueix dràsticament i es tracta sobretot de vaixel·la grega probablement utilitzada per al consum de vi en banquets d'èlits de poder polític i econòmic. El mateix es pot dir del ferro, que sembla destinat a la producció d'armament, imprescindible per al manteniment de les èlits mitjançant la coacció.

Quins objectes hi han trobat, al jaciment?

Al Coll del Moro hem excavat una sala de banquets, amb una columna i una gran llar de foc. Entre els materials arqueològics destaquem una copa grega àtica de vernís negre, un morter provenient de la colònia grega de Massàlia, per a especiar el vi. També hem recuperat dos àmforas de vi ibèriques senceres. De material metàl·lic, a la residència s'hi ha trobat un braser de bronze i elements d'abillament

personal, com penjolls, arracades i braçalets de bronze. D'armes s'han documentat diverses puntes de sageta de bronze, un punyal de ferro, així com elements relacionats amb el banquet com un ast de ferro amb mànec de banya de cérvol.

Trobar una inhumació pròpia del període del bronze en un moment en què els cadàvers ja es cremaven... què me'n pot explicar?

Aquest cadàver va ser trobat l'any 1953 per Salvador Vilaseca i interpretat com a sepultura tumular d'inhumació amb ritual funerari. El ritual funerari durant aquest període era la cremació del difunt i posterior enterrament en una funerària, formant grans necròpolis, com la de Coll del Moro de Gandesa. Però es practiquen tipus de rituals minoritaris, que afegeixen complexitat com a la necròpolis dels Castelletes de Mequinensa, on trobem coexistència de diversos rituals d'enterrament amb urnes de cremació individuals i col·lectives. La singular és la inhumació del Coll del Moro de la Serra d'Almos que es troba fora de la necròpolis al costat de l'edifici, amb l'aixovar corresponent al mateix segle VI aC. Proposem que era un habitant de la residència que moriria i quedaria sepultat en el moment de la destrucció violenta de l'edifici.

Es tracta, per tant, d'un poblat que conté originalitats o segueix l'esquema d'altres poblats ibèrics del curs inferior del riu Ebre?

Analitzats els resultats de diferents investigacions arqueològiques a les Terres de l'Ebre, del Sénia i a l'entorn dels rius Algars-Matarranya, el paisatge arqueològic durant aquest període està format per residències fortificades: torres (fortificacions circulars) o habitatges fortificats (construccions no circulars) amb característiques defensives considerables, habitades per grups poderosos que governarien territoris poblats per petits llogarets o aldees.